

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Sociaaleconomische trends 2014

Uit het voortgezet speciaal onderwijs, en wat dan?

Miriam de Roos
Maarten Bloem
Oktober 2014, 02

Het aantal leerlingen op scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) is de afgelopen jaren sterk gestegen. Vooral het aantal leerlingen met een ontwikkelingsstoornis neemt toe. Het vso bereidt jongeren met een beperking voor op de arbeidsmarkt of vervolgonderwijs. Leerlingen die het vso verlaten gaan door in ander onderwijs, vinden een baan, of krijgen een Wajong-uitkering. Een aantal combineert werk, school en/of een Wajong-uitkering. In totaal studeert bijna de helft van de leerlingen van vijftien jaar en ouder die na het schooljaar 2010/'11 het vso verlaten verder in het reguliere onderwijs, ongeveer een kwart vindt een baan. Van de jongeren van 18 jaar en ouder ontvangt ruim twee derde een Wajong-uitkering nadat ze het vso hebben verlaten.

1. Inleiding

Op speciale scholen wordt basis- en voortgezet onderwijs gegeven aan leerlingen met een chronische ziekte, handicap of stoornis. Leerlingen op speciale scholen voor basisonderwijs gaan meestal als ze twaalf jaar worden naar het voortgezet speciaal onderwijs (vso) waar ze vervolgens kunnen blijven tot ze twintig jaar zijn. Het speciaal onderwijs is onderverdeeld in vier verschillende clusters: blinde en slechtzienende kinderen, dove en slechthorende kinderen, gehandicapte kinderen en kinderen met gedragsproblemen of stoornissen. In het vso worden leerlingen voorbereid op de arbeidsmarkt of op vervolgonderwijs. Het is echter niet vanzelfsprekend dat leerlingen op speciale scholen hun opleiding voortzetten in het reguliere onderwijs of dat ze een baan vinden. Veel leerlingen zijn aangewezen op een Wajong-uitkering. In dit artikel wordt gekeken waar leerlingen die het vso verlaten eigenlijk terecht komen. Gaan ze door in het onderwijs, en wat voor onderwijs gaan ze dan volgen? Vinden ze een baan? Of doen deze jongeren een beroep op de wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong)?

Het artikel gaat allereerst in paragraaf 2 kort in op de groei van het aantal jongeren in het vso. Daarna komt in paragraaf 3 de ontwikkeling van het aantal personen dat een beroep doet op de Wajong aan bod. In paragraaf 4 kijken we waar de vso-schoolverlaters uit het schooljaar 2010/'11 terecht komen.

Voor dit artikel zijn de inschrijvingen op speciale scholen, zogenaamde wec-leerlingen, gekoppeld met andere onderwijsregistraties, uitkeringsgegevens en arbeidsmarktgegevens uit de Polisadministratie.

Speciale scholen

Sinds 1 augustus 2003 zijn de speciale scholen voor basis- en voortgezet onderwijs (vallend onder de Wet op de Expertisecentra, WEC) onderverdeeld in vier clusters:

Cluster 1: blinde, slechtzienende kinderen

Dit zijn scholen voor visueel gehandicapte kinderen of blinde/slechtzienende kinderen met een verstandelijke beperking.

Cluster 2: dove, slechthorende kinderen

Cluster 2 bestaat uit scholen voor dove en slechthorende kinderen en voor kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden. Ook dove en slechthorende kinderen met een visuele handicap zitten in dit cluster, net als dove en slechthorende kinderen die verstandelijk beperkt zijn.

Cluster 3: gehandicapte en langdurig zieke kinderen

Dit zijn scholen voor leerlingen met lichamelijke en/of verstandelijke beperkingen en voor langdurig zieke kinderen met een lichamelijke handicap, evenals kinderen met het syndroom van Down.

Cluster 4: kinderen met stoornissen en gedragsproblemen

Dit cluster bestaat uit scholen voor langdurig zieke kinderen met psychiatrische stoornissen of kinderen met ernstige gedragsproblemen. Ook scholen die verbonden zijn aan pedologische (kinderkundige) instituten vallen onder dit cluster, evenals onderwijs aan kinderen in justitiële jeugdinrichtingen.

Leerlingen op speciale scholen gaan meestal als ze 12 jaar worden naar het voortgezet speciaal onderwijs. Daar kunnen ze blijven tot ze 20 jaar zijn.

Speciaal basisonderwijs en onderwijs op reguliere scholen (basis- en voortgezet) aan kinderen met leer- of opvoedingsmoeilijkheden en onderwijs aan moeilijk lerende kinderen (praktijkonderwijs en onderwijs aan kinderen met een lwoo-indicatie) vallen niet onder de WEC, maar onder de wet op het primair onderwijs (WPO).

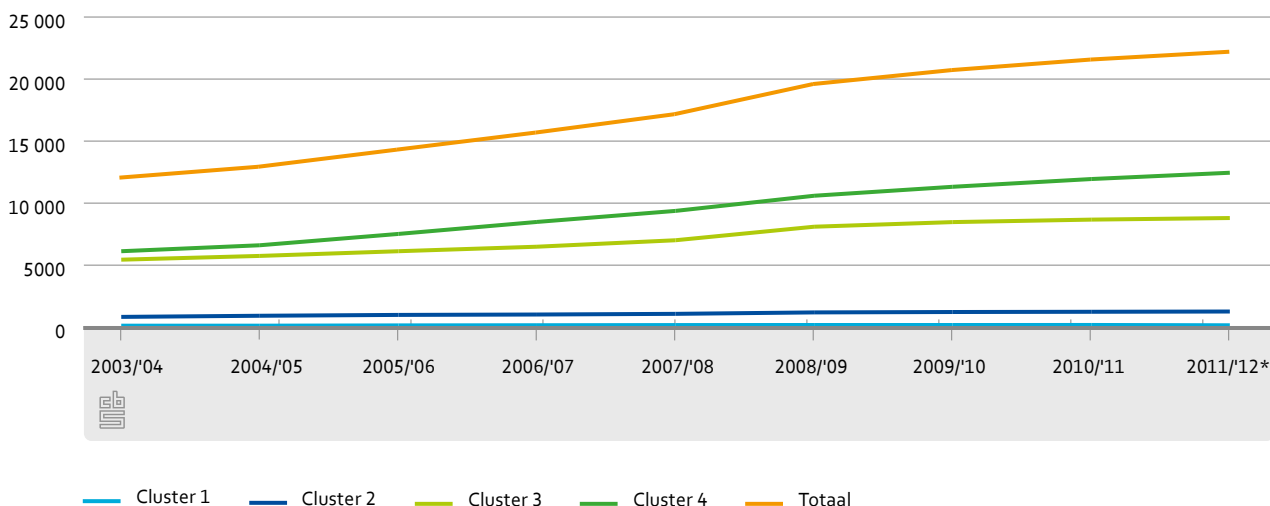
2. Voortgezet speciaal onderwijs

2.1 Steeds meer leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs (vso) is de afgelopen twintig jaar fors gestegen. In het schooljaar 2011/'12 zaten ruim drie keer zo veel leerlingen van vijftien jaar en ouder op vso-scholen als twintig jaar daarvoor. Ter vergelijking, in dezelfde periode steeg het aantal leerlingen in het regulier onderwijs slechts 6 procent (CBS, StatLine).

Het vso is opgedeeld in vier clusters, waarin leerlingen worden ingedeeld aan de hand van hun handicap of stoornis. Het betreft blinden en slechtzienden (cluster 1), doven en slechthorenden (cluster 2), gehandicapten en langdurig zieken (cluster 3) en kinderen met ernstige gedragsproblemen en stoornissen (cluster 4). Voornamelijk in cluster 4 van het vso is het aantal leerlingen fors gestegen. Deze sterke toename wordt toegeschreven aan betere diagnostische kennis en veranderde maatschappelijke opvattingen, waardoor gedragsproblemen sneller en vaker worden onderkend en vaker wordt doorverwezen naar een speciale school (Besseling et al., 2007).

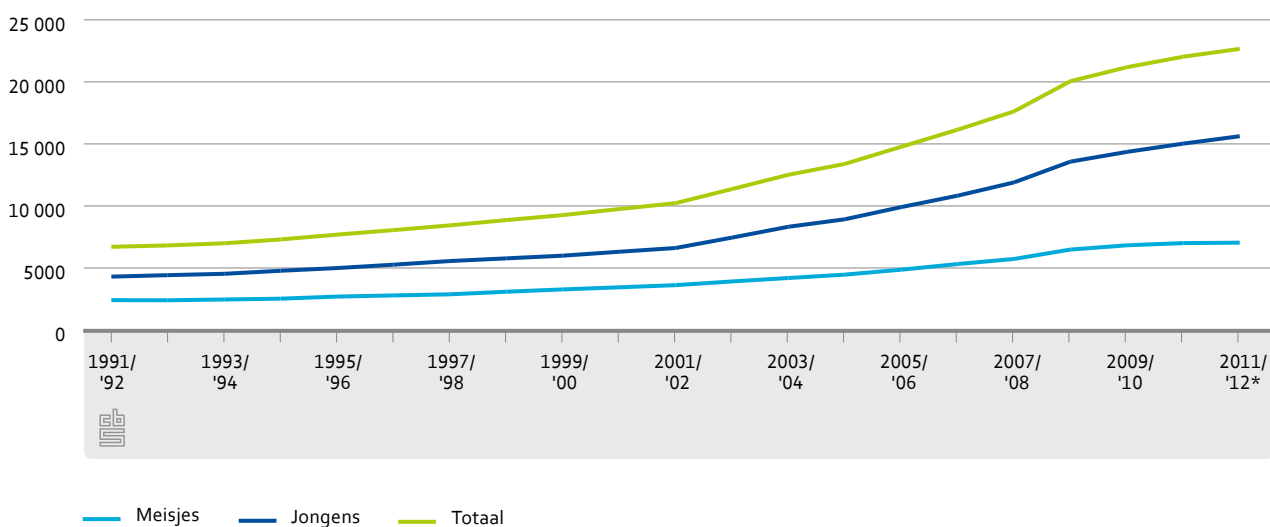
2.1 Aantal leerlingen in het vso naar cluster, 15 jaar en ouder; 2003/'04-2011/'12

2.2 Meer jongens in het voortgezet speciaal onderwijs

In het vso zitten meer jongens dan meisjes. Bovendien is het aantal jongens de afgelopen jaren ook iets harder gestegen dan het aantal meisjes. In 2011 waren bijna zeven op de tien leerlingen in het vso jongens. Dit kan komen doordat bij jongens vaker een diagnose als ADHD wordt vastgesteld dan bij meisjes. Jongeren met gedragsproblemen zoals ADHD worden in het vso onder cluster 4 geschaard. Uit onderzoek blijkt dat ADHD twee tot driemaal zo vaak voorkomt bij jongens als bij meisjes (Schoemaker en de Ruiters, 2003). In het reguliere voortgezet onderwijs is geen sprake van een scheve verdeling met meer jongens dan meisjes; daar is het aantal jongens en meisjes gelijk verdeeld (CBS, StatLine).

2.2 Aantal leerlingen in het vso naar geslacht, 15 jaar en ouder; 1991/'92-2011/'12

2.3 Relatief veel jongeren met gedragsproblemen en stoornissen verlaten vso

Leerlingen kunnen vanaf hun twaalfde tot hun twintigste jaar naar het vso. In 2010/11 zaten 22 duizend leerlingen van vijftien jaar en ouder in het vso. In dezelfde periode zaten er in het reguliere voortgezet onderwijs ruim 450 duizend leerlingen van 15 jaar en ouder. Van de 22 duizend leerlingen in het vso heeft 38 procent het volgende schooljaar het vso verlaten.

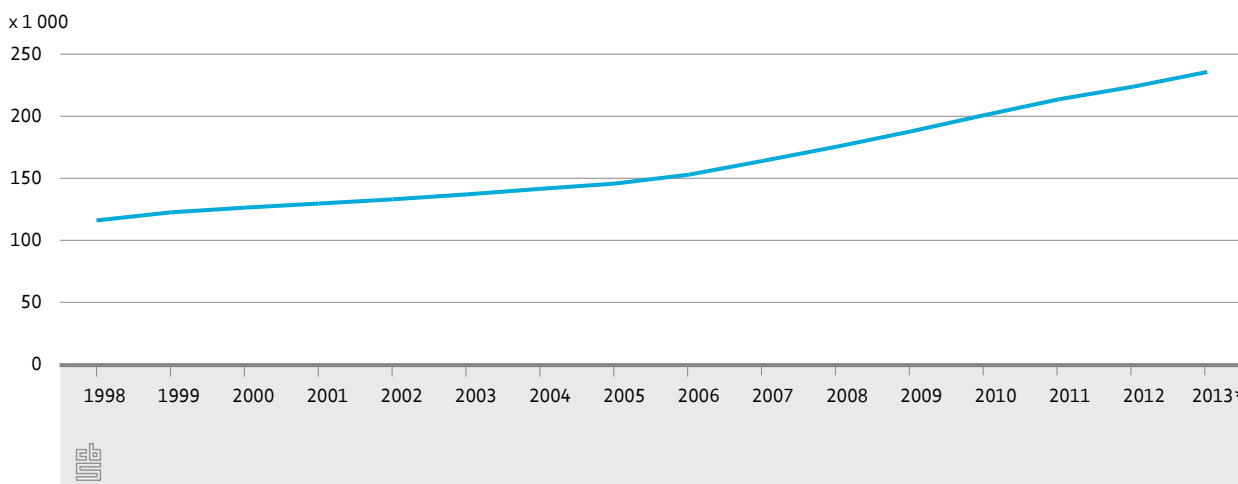
Van de leerlingen die het vso verlaten is bijna de helft zeventien of achttien jaar. Een vijfde is vijftien of zestien jaar oud, de rest is negentien jaar of ouder. Twee derde van de vso-verlaters zijn jongeren met gedragsproblemen en stoornissen (cluster 4). Meer dan een kwart betreft gehandicapte en langdurig ziek jongeren (cluster 3). Slechts 5 procent van de vso-verlaters zijn een dove of slechthorende jongeren (cluster 2) en 1 procent zijn blinde of slechtzijnde jongeren (cluster 1). Omdat het merendeel van de vso-verlaters uit cluster 3 en 4 komen zullen we in paragraaf 4 onderscheid maken naar waar jongeren uit de verschillende clusters terecht komen.

3. Ontwikkelingen in de Wajong

3.1 Sterke groei Wajong sinds invoering in 1998

De overheid ondersteunt jongeren met een beperking. Zij kunnen bijvoorbeeld hulp krijgen van het UWV bij het zoeken naar of het behouden van werk of opleiding of een Wajong-uitkering aanvragen. Zo kunnen ook jongeren die het vso verlaten een uitkering krijgen als zij nog op zoek zijn naar werk of als na onderzoek blijkt dat ze niet voldoende kunnen werken. Op het moment dat ze achttien jaar zijn, kunnen deze jongeren een Wajong-uitkering krijgen en deze eindigt uiterlijk wanneer de AOW-leeftijd wordt bereikt.

3.1.1 Aantal Wajonguitkeringen

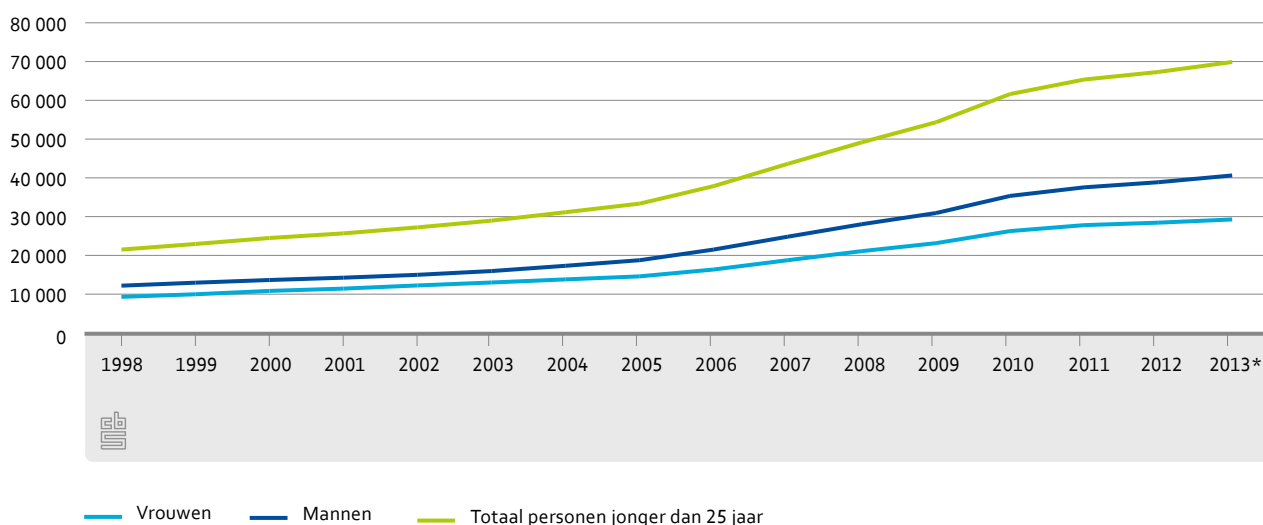
Het aantal jongeren met een Wajong-uitkering neemt al sinds de invoering van de wet in 1998 toe. De sterke stijging na 2004 wordt onder andere in verband gebracht met de invoering van de Wet Werk en Bijstand (WWB), maar ook is er een sterke toename van de instroom van jongeren met een ontwikkelingsstoornis (Stoutjesdijk en Berendsen, 2007).

De Wajong

In 1998 is de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) van kracht geworden. In 2010 is deze gewijzigd en is een nieuwe wet ingevoerd: de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wet Wajong). Bij de 'nieuwe' wet ligt de nadruk meer op de mogelijkheden om te kunnen werken, waar dit bij oude wet meer op de uitkering lag. In de oude Wajong-wetgeving werd iemand voor een bepaald percentage arbeidsongeschikt verklaard. Lag dat percentage boven de 80, dan was er sprake van volledige arbeidsongeschiktheid. De Wet Wajong (per 2010) kent dit onderscheid niet. Binnen deze wet wordt gekeken of iemand kan werken. Als dat het geval is dan komt deze persoon in een werkregeling. Bij een werkregeling krijgt een jonggehandicapte arbeidsondersteuning van het UWV. Jonggehandicapten die studeren komen in een studieregeling. Alleen volledig en duurzaam arbeidsongeschikte jongeren komen niet in aanmerking voor deze regelingen en worden volledig arbeidsongeschikt verklaard. Met de inwerkingtreding van de Participatiewet per 2015 worden jongeren die gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn aangemoedigd toe te treden tot de arbeidsmarkt. Wajongers waarvan duidelijk is dat zij vanwege hun beperking(en) nooit kunnen werken, blijven in de Wajong en houden hun uitkering.

De stijging van het aantal Wajong-uitkeringen zien we ook in de leeftijdsgroep onder de 25 jaar. De stijging is bij mannen groter dan bij vrouwen en hangt samen met het gegeven dat er bij jongens vaker dan bij meisjes ontwikkelings- en gedragsproblemen worden vastgesteld.

3.1.2 Aantal Wajong-uitkeringen aan personen jonger dan 25 jaar; 1998-2013

3.2 Steeds minder jongeren volledig afgekeurd

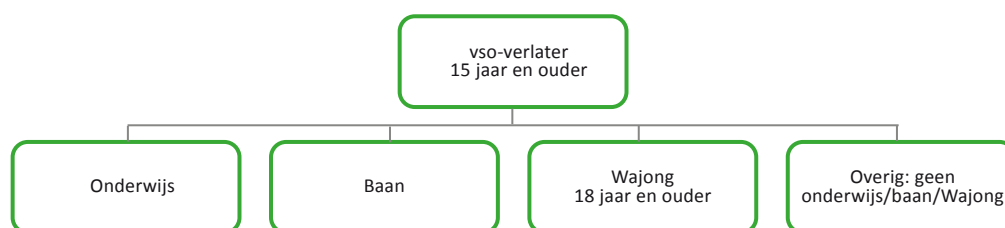
Van alle Wajong-uitkeringen eind 2013 werd ongeveer 80 procent uitgekeerd wegens volledige arbeidsongeschiktheid; begin 2010 was dat nog 98 procent. Sinds 1 januari 2010 is de wet voor toetreding tot de Wajong aangepast, waardoor de keuringseisen voor Wajongers strenger zijn geworden. De overheid kijkt scherper naar mogelijkheden die jongeren hebben om (gedeeltelijk) te werken. Zo zijn er werkregelingen beschikbaar waarbij jongeren arbeidsondersteuning krijgen van het UWV, zoals bijvoorbeeld een vergoeding voor een aangepaste werkplek of begeleiding van een jobcoach op het werk. Als gevolg hiervan is naar verhouding het aandeel volledig arbeidsongeschikten ten opzichte van het aandeel gedeeltelijk arbeidsongeschikten gedaald.

4. Waar komen leerlingen uit het vso terecht?

4.1 Uitstroommogelijkheden vanuit het vso

In de paragrafen 2 en 3 is de ontwikkeling van het aantal personen in het vso en in de Wajong aan bod gekomen. Nu gaan we kijken waar de jongeren die na het schooljaar 2010/'11 het vso verlieten, terecht komen. We kijken of de leerlingen die het vso verlaten doorgaan in onderwijs, een baan hebben of een Wajong-uitkering ontvangen. Een klein deel van de leerlingen heeft na schoolverlaten geen baan, geen uitkering, en volgt ook geen onderwijs.

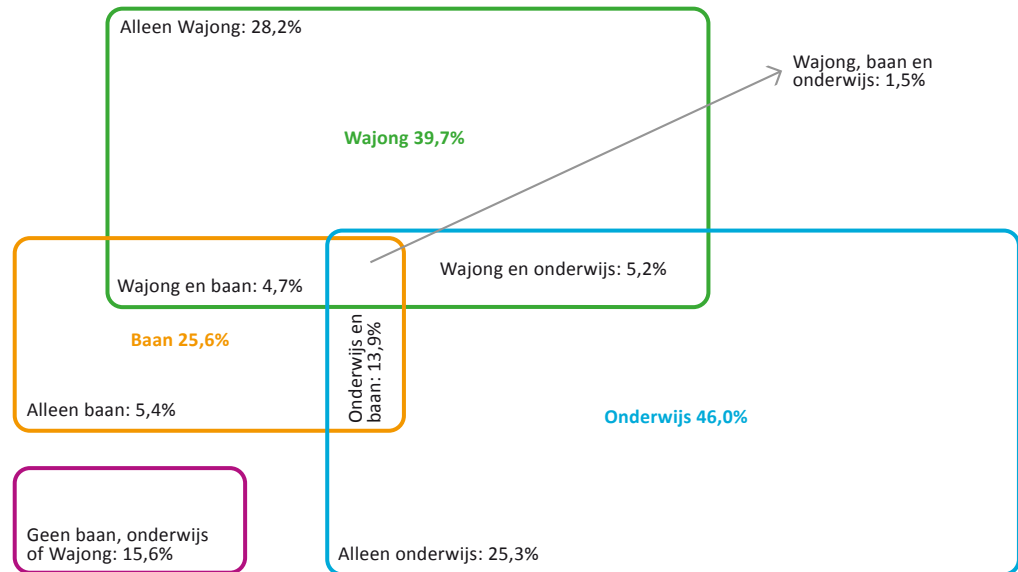
4.1.1 Uitstroommogelijkheden vanuit het vso

Deze mogelijkheden sluiten elkaar niet uit: een deel van de jongeren heeft na het verlaten van het vso een baan én volgt onderwijs. Jongeren in de Wajong kunnen daarnaast een baan hebben en/of onderwijs volgen. Ook zijn er jongeren die na hun schoolverlaten geen baan hebben, geen onderwijs volgen en ook geen Wajong-uitkering krijgen.

We bekijken de totale groep vso-verlaters van 15 jaar en ouder. Jongeren kunnen echter pas vanaf hun achttiende jaar een Wajong-uitkering krijgen. Daarom geven we bij de instroom in de Wajong in paragraaf 4.2 niet alleen de totale groep uitstromers weer, maar ook de groep van 18 jaar en ouder.

4.1.2 Vso-verlaters uit het schooljaar 2010/'11 in onderwijs, uitkering en baan

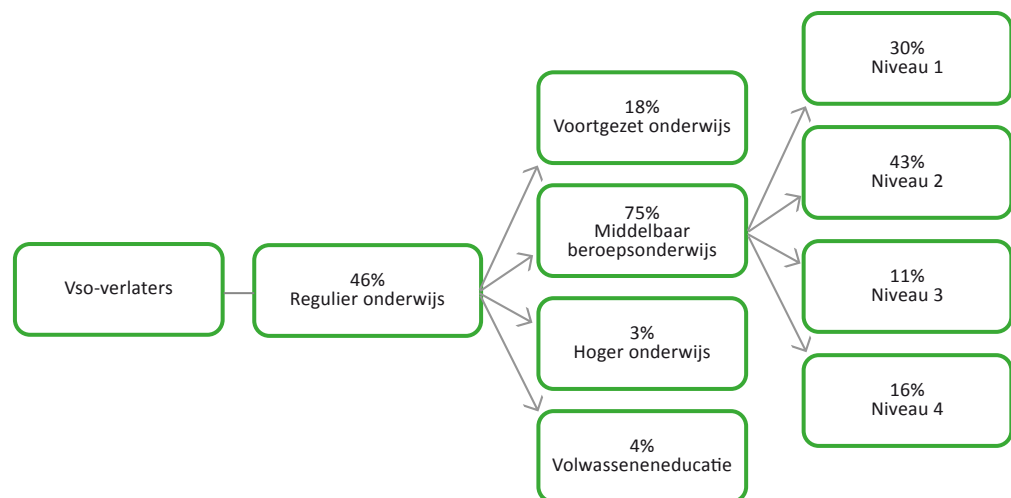

4.2 Veel jongeren gaan door in onderwijs

Het vso bereidt leerlingen voor op de arbeidsmarkt of vervolgonderwijs. Veel leerlingen stromen vanuit het vso door naar ander (bekostigd) onderwijs. Bijna de helft van de jongeren van 15 jaar en ouder die het vso verlaten stapt in het volgende schooljaar over naar het reguliere onderwijs, al dan niet in combinatie met een baan of Wajong-uitkering.

Van deze groep jongeren gaat de overgrote meerderheid, namelijk 75 procent, naar het mbo. Op het mbo kiezen bijna 8 op de 10 jongeren voor de beroeps opleidende leerweg (bol), waarbij ze voltijds naar school gaan. De meeste vso-schoolverlaters studeren in het mbo verder op niveau 1 of niveau 2: bijna driekwart doet een assistent- of basisberoepsopleiding.

4.2 Doorstroom van vso-verlaters in het onderwijs, 2011/'12

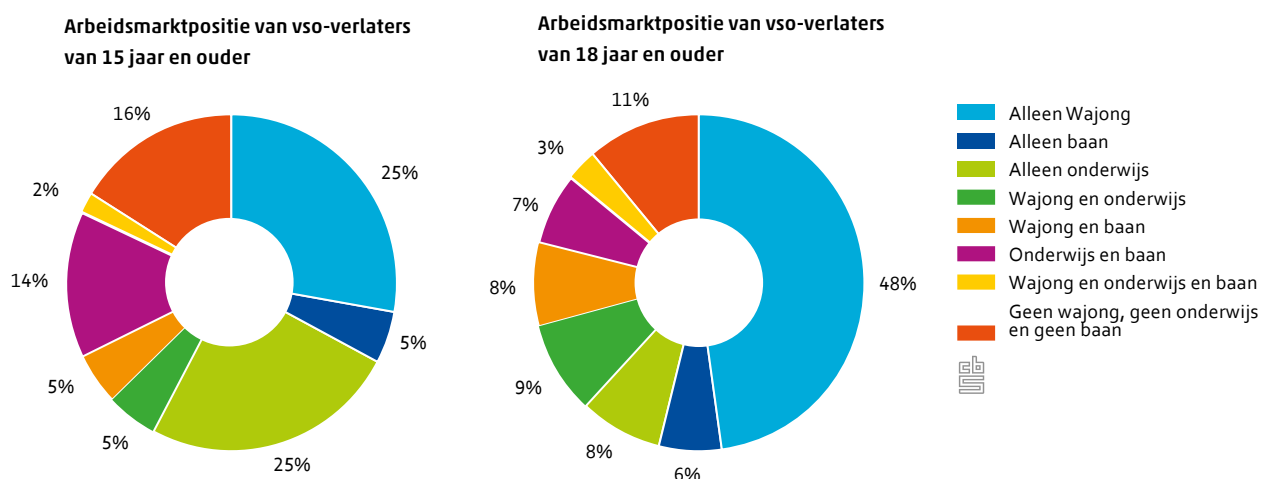

De overige vso-verlaters die doorstromen naar het regulier onderwijs gaan voornamelijk verder in het regulier voortgezet onderwijs: vmbo, havo en vwo. Een zeer kleine groep jongeren studeert verder in het hoger onderwijs of gaat naar volwasseneneducatie. Als we per cluster kijken naar de uitstroom vanuit het vso naar regulier onderwijs zien we dat gehandicapte en langdurig zieke leerlingen (cluster 3) minder vaak door in het onderwijs gaan dan de leerlingen uit de overige clusters: slechts 17 procent van hen gaat door in onderwijs (al dan niet gecombineerd met werk en/of een uitkering). Schoolverlaters uit cluster 4 gaan juist wat vaker dan gemiddeld door in regulier onderwijs (55 procent).

4.3 Veel jongeren belanden in de Wajong

Van alle vso-verlaters van 15 jaar en ouder ontvangt 40 procent een Wajong-uitkering, al dan niet in combinatie met een baan of het volgen van onderwijs. Echter, jongeren die recht hebben op een Wajong-uitkering ontvangen deze vanaf het moment dat ze 18 jaar worden. Als we alleen kijken naar de bijna 5 duizend jongeren van 18 jaar en ouder die in 2011 het vso verlieten, kwam iets meer dan twee derde aansluitend in de Wajong terecht. Voor een deel betreft dat jongeren die naast hun Wajong-uitkering ook werken of onderwijs volgen. Bijna de helft van de schoolverlaters van 18 jaar en ouder krijgt uitsluitend een Wajong-uitkering na het verlaten van het vso. Vooral vanuit cluster 3 stromen veel leerlingen door in de Wajong: ruim drie kwart van de schoolverlaters uit cluster 3 krijgt na schoolverlaten uitsluitend een Wajong-uitkering (niet gecombineerd met onderwijs en/of een baan). Vanuit cluster 4 krijgt 30 procent van de schoolverlaters uitsluitend een Wajong-uitkering.

4.3.1 Arbeidsmarktpositie van vso-verlaters, september 2011

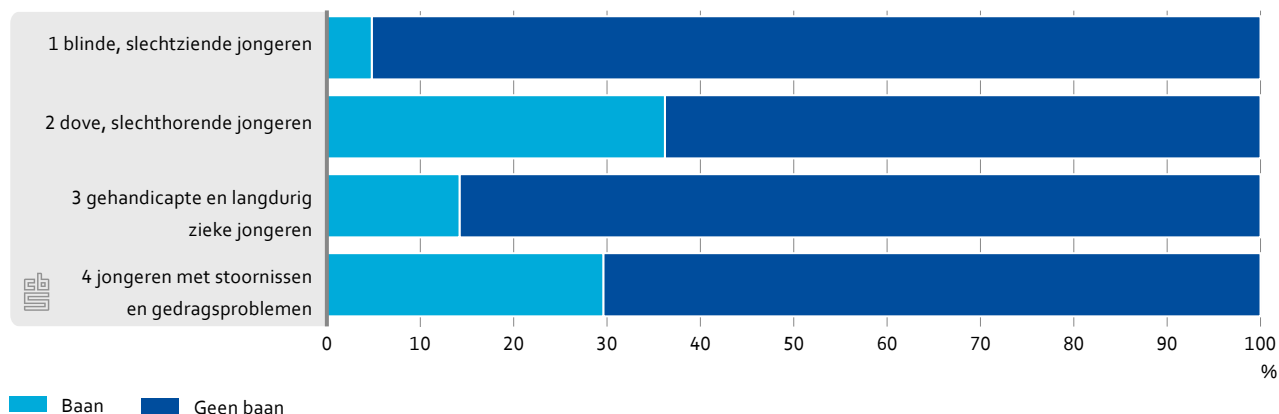

Kwart vso-verlaters vindt een baan

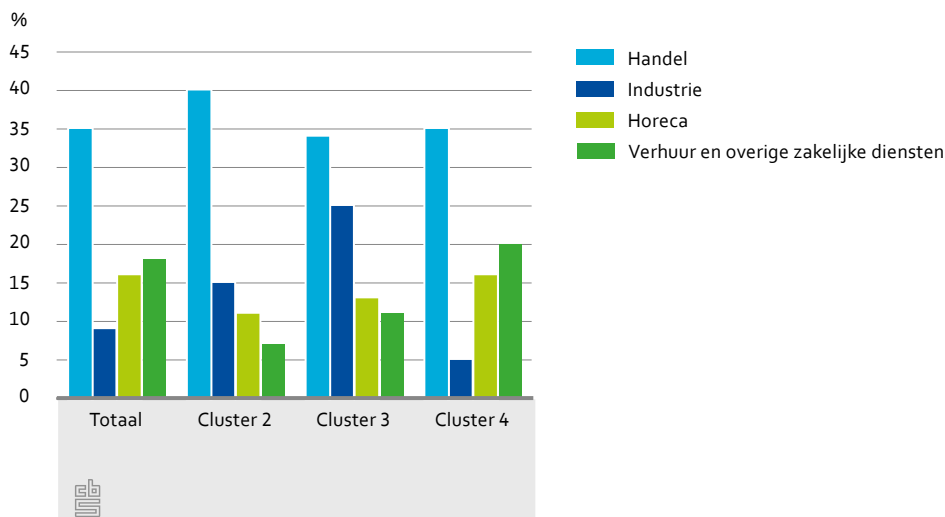
Van alle vso-verlaters heeft een kwart in september 2011 een baan gevonden. Van deze jongeren vind het merendeel een baan voor meer dan 12 uur per week, namelijk 59 procent. Jongeren met een auditieve en communicatieve beperking die op het vso in cluster 2 zaten, vinden verhoudingsgewijs het vaakst een baan (36 procent). Jongeren met een visuele beperking (cluster 1) vinden het minst vaak een baan (5 procent).

Wanneer we kijken naar de branche waarin de jongeren werk vinden, blijkt dat ruim een derde van de jongeren de 'handel' ingaan (35 procent). Ook de branches 'verhuur en overige zakelijke diensten' en 'horeca' zijn populair met respectievelijk 18 en 16 procent.

4.3.2 Percentage vso-uitstromers per cluster met een baan, september 2011

4.3.3 Per cluster de top-4 branches waarin een baan wordt gevonden, september 2011

5. Conclusie

In het vso worden leerlingen voorbereid op de arbeidsmarkt of op vervolgonderwijs. De cijfers in dit artikel laten zien dat het veel vso-verlaters uit het schooljaar 2010/11 ook daadwerkelijk doorstromen naar vervolgonderwijs of een baan vinden. Van de jongeren die onderwijs gaan volgen stroomt het merendeel door naar het mbo, waar de meesten kiezen voor de beroeps opleidende leerweg (bol) en voltijds naar school gaan. Ze studeren in het mbo verder op niveau 1 of niveau 2: bijna driekwart doet een assistent- of basisberoepsopleiding. Veel jongeren met gedragsproblemen en stoornissen (cluster 4) gaan na het verlaten van het vso door in regulier onderwijs.

Van de jongeren die gaan werken vindt het merendeel een baan van 12 uur of meer per week. De meeste banen worden gevonden in de handel. Als we alleen kijken naar de bijna 5 duizend jongeren van 18 jaar en ouder die in 2011 het vso verlieten en mogelijk recht hebben op een Wajong uitkering zien we dat bijna de helft van hen uitsluitend een Wajong-

uitkering krijgt na het verlaten van het vso. Veel gehandicapte en langdurig zieke jongeren (cluster 3) belanden na het verlaten van het vso in de Wajong.

Literatuur

Besseling, J. B. et al. (2007). *Toename gebruik ondersteuning door jongeren met een gezondheidsbeperking*. Den Haag: TNO, rapportnummer 385.

Stoutjesdijk, M., en E. Berendsen (2007). *De groei van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscahier 07-01.

Schoemaker, C., en C. de Ruiter (red.) (2003). *Nationale monitor geestelijke gezondheid: jaarboek 2003: ADHD, anorexia nervosa en andere psychische stoornissen*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Technische toelichting

De gegevens voor dit artikel zijn afkomstig uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB). Het SSB is een stelsel van registers en enquêtes, die op persoonsniveau aan elkaar zijn gekoppeld. Per jaargang worden meer dan 50 registers gebruikt. Deze registers hebben betrekking op verschillende sociaal-economische onderwerpen, zoals banen, uitkeringen, woningen en onderwijs. De gegevens worden onderling op elkaar afgestemd en consistent gemaakt.

De doelpopulatie van het SSB bestaat uit alle personen die in Nederland wonen, en personen die niet in Nederland wonen maar in Nederland werken of een uitkering dan wel pensioen vanuit Nederland ontvangen.

Voor dit artikel zijn gegevens voor de jaren 2010 en 2011 gebruikt die betrekking hebben op:

- Banen en uitkeringen Gegevens over banen en uitkeringen zijn o.a. ontleend aan de polisadministratie van het UWV. In de polisadministratie beheert het UWV de gegevens over loon, uitkeringen en contracten van verzekerde werknemers in Nederland
- Demografische gegevens. De demografische gegevens zijn gebaseerd op de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).
- Onderwijsgegevens. Deze gegevens zijn gebaseerd op onderwijsregistraties afkomstig van DUO.

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2013–2014	2013 tot en met 2014
2013/2014	Het gemiddelde over de jaren 2013 tot en met 2014
2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2013 en eindigend in 2014
2011/'12–2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2011/'12 tot en met 2013/'14

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2014.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.